

**Un *must-have* în educație: interculturalitatea.
Bla bla bla – pe drumul diversității**

Laurențiu-Marian Ion
Masterand, Universitatea din București
Conf. univ. dr. Florentina Sâmișăian (coord.)

Abstract:

The objective of this paper is to examine the theoretical and practical aspects of fostering intercultural competence and plurilingualism, with a particular focus on a project designed for 6th-grade secondary school students. Firstly, we delve into the theoretical framework surrounding these fundamental concepts of interculturality and plurilingualism, highlighting the values, attitudes, and competencies that educators should nurture in secondary school students. We emphasize the teacher's pivotal role, especially in cultivating the ability to comprehend other cultures within the context of teaching Romanian language and literature. The practical segment of our work centers on classroom activities aimed at cultivating these competencies. We embrace a project-based learning approach from the outset, emphasizing student engagement throughout the teaching process in group settings. Consequently, the lesson on interculturality and plurilingualism takes the form of a journey through various realms: the realm of words, the realm of arts (emotionally charged), the realm of tolerance, with the ultimate destination being the realm of creation. This immersive experience enables students to enhance their capacities for acceptance, empathy, and an awareness of the linguistic and cultural diversity of the countries assigned to each team: Italy, France, Poland, Turkey, and Germany.

Keywords: *interculturality, plurilingualism, me-others, travel, art*

Introducere

Într-o lume tot mai conectată și interdependentă, diversitatea culturală este mai importantă ca niciodată. Culturile diferite aduc cu ele obiceiuri și tradiții unice, ceea ce face ca experiența noastră comună să fie mult mai bogată și mai interesantă. În timp ce această diversitate poate fi o sursă de înțelegere și armonie, ea poate de asemenea să provoace tensiuni și conflicte. De aceea, este crucial ca oamenii să promoveze diversitatea culturală, să înțeleagă și să aprecieze perspectivele diferite, astfel încât să putem construi o lume bazată pe pace și empatie.

În contextul educației, diversitatea culturală joacă un rol crucial în dezvoltarea copiilor și tinerilor în viitori cetățeni. În procesul instructiv-educativ, profesorii și elevii sunt cei care au cea mai mare oportunitate de a explora și de a învăța despre culturi diferite, de a interacționa cu persoane de diverse origini și de a construi punți de înțelegere între comunități. Prin promovarea diversității culturale în sălile de clasă și în școli, putem încuraja o învățare mai autentică și mai cuprinzătoare, care să respecte diversitatea de voci și perspective. Profesorul este un adevărat facilitator pentru elev, ca atare, din postura unuia, am ales să dezvolt competența interculturalității printr-o activitate organică ce vizează o serie de activități stimulatoare în acest sens.

Interculturalitatea și plurilingvismul sunt concepte importante în societatea contemporană. Într-o lume globalizată, interacțiunea dintre culturi și limbi diferite este inevitabilă, iar dezvoltarea competențelor interculturale și plurilingve devine o necesitate. Ce poate face profesorul în acest caz? Este necesar să pregătească elevii pentru societatea în care trăiesc.

Lucrarea de față va explora conceptele de *interculturalitate* și *plurilingvism* și va prezenta importanța lor în contextul educațional actual. De asemenea, lucrarea va argumenta că dezvoltarea acestor competențelor poate aduce beneficii multiple elevilor. Aceștia vor fi capabili să comunice mai eficient cu persoanele din alte culturi, să dezvolte o mai mare înțelegere și toleranță față de diferențele culturale și lingvistice și să își îmbunătățească abilitățile generale de comunicare. Partea aplicativă vizează demersul didactic efectuat în cadrul a două ore de limba și literatura română la clasa a VI-a și rezultatele obținute în urma acestora. În finalul lucrării voi sublinia că dezvoltarea competenței de interculturalitate este importantă nu doar pentru elevi, ci și pentru societate, în ansamblu. Oamenii care sunt capabili să comunice eficient cu persoanele din alte culturi și să înțeleagă diferențele culturale și lingvistice sunt mai bine pregătiți să trăiască și să lucreze într-o lume globalizată și diversă.

1. Câteva observații teoretice

1.1. Interculturalitatea – concept

Conform legislației comunitare (https://e-justice.europa.eu/3/RO/eu_law), *interculturalitatea* se referă la existența și la interacțiunea echitabilă a unor culturi diverse, precum și la posibilitatea de a genera expresii culturale împărtășite prin dialog și prin respect reciproc. În fond, interculturalitatea este un concept care ne face să reflectăm prima dată asupra noastră, asupra propriei noastre culturi și mai apoi asupra celor din jur.

Conceptul de *interculturalitate* pune accentul pe interacțiunea dintre grupurile percepute ca distincte din societate, referindu-se mai degrabă la un proces dinamic de schimburi, de dialog, de negociere între grupuri, precum și de identificare a unui limbaj comun și a unui spațiu comun în care să se desfășoare comunicarea. Caracterul intercultural al unui fapt este tocmai accentul pe relația reciprocă dintre elementele constitutive ale schimburilor. (Ivasiuc 9)

1.2. Plurilingvism – concept

Prin plurilingvism, așa cum se specifică în *Proiectul Cartei Europene a Plurilingvismului* (https://www.observatoireplurilinguisme.eu/images/Fondamentaux/charteplurilinguisme_rov2.13.pdf), se înțelege folosirea mai multor limbi de către un individ, față de multilingvism care desemnează coexistența mai multor limbi în cadrul unui grup social. Un stat sau o societate plurilingvă este compusă în mod majoritar de indivizi capabili să se exprime la diverse niveluri de competență în mai multe limbi. Plurilingvismul este, în Europa, forma cea mai indicată și eficientă de comunicare, având ca valori toleranța și acceptarea diferențelor și a minorităților. Strâns legate de cetățenia europeană activă, plurilingvismul și diversitatea culturală, sunt o componentă fundamentală a identității europene.

1.3. Educația. Perspectivă interculturală

Interculturalitatea (educația interculturală) s-a instaurat ușor-ușor ca fiind o nouă orientare care privește în mod particular comunitățile multietnice, deci diversitatea etnică. (Cosma 10) În mod evident, există prejudecăți nenumărate în cadrul unei singure culturi. Comunicarea lipsește cu desăvârșire în aceste contexte și, drept dovadă a lipsei acesteia, pot fi luate în seamă nenumăratele situații în care, odată cu dispariția prejudecăților de orice fel, copiii descoperă adevărați prieteni pe viață, de la care învață atât de multe lucruri frumoase.

Toleranța – aspectul atitudinal și comportamental al omului, prin definiție, se învață. (Realdon 33) Elevul începe să-și formeze capacitatea de empatie prin modelele din jurul lui. Ca atare, dacă elevul își petrece majoritatea timpului la școală, aceasta devine un cadru extrem de important pentru dezvoltarea capacității de empatie a acestuia. Exersând acest lucru, aspectul cel mai important este constituit de faptul că, mai târziu, elevul va fi capabil de integrare socială. Mai mult decât atât, capacitatea lui de toleranță

va deveni o calitate esențială pentru a dezvolta relații sociale cu cei de lângă el, relații de calitate, bazate pe comunicare, înțelegere și respect, relații care neagă violența de orice fel: fie ea verbală, fie fizică. (Stoica-Constantin 103)

În mod negreșit, profesorul trebuie să planifice activitatea didactică într-un mod util elevilor, interactiv, stimulator și, în același timp, să nu uite că cele mai importante resurse pe care le poate avea în clasă sunt *copiii*. Și dacă ținem cont de acest aspect, lucrurile sunt cu atât mai ușor de înțeles. Copiii reprezintă o adevărată mină de aur: sunt o sursă inepuizabilă de inspirație, de creație, de provocare și de dorință. Rolul profesorului este de a-i deschide aceste orizonturi mult mai larg, de a-i le consolida, de a face activități prin care să le stimuleze aceste capacități de toleranță și acceptare. Ceea ce este interesant și de precizat ar fi faptul că educația din zilele noastre abordează din ce în ce mai mult acest mod de funcționare al clasei. Se înrădăcinează sfera proceselor intuitive, astfel că, profesorul încearcă să obțină implicarea, reacția pozitivă a elevului în fața unei activități, dar și dorința de a mai repeta experiența.

De punctat ar fi și faptul că, odată ce profesorul încurajează experimentul la clasă, indiferent de ce formă presupune acesta: cercetare, simpla documentare sau dezvoltarea cercetării într-un aspect concret (vezi activitatea *Universul creației*), elevii vor fi mult mai atrași de partea de nou și se vor atașa într-un mod involuntar de procesul de învățare prin experimentare și cercetare. Totuși, un astfel de context prezentat anterior presupune încurajarea elevilor de a lucra în echipe, de a forma parteneriate (Cucuș 192) – aspect ce îi va ajuta să pună bazele sau să consolideze acceptarea de opinii diferite și ajutor reciproc în analiza anumitor aspecte.

Ca atare, educația interculturală presupune activitate interculturală. În mod ideal, astfel de activități ar trebui făcute cât mai aproape de elevi. Deci nu ar trebui să ne rezumăm doar la a discuta despre acestea, ci ar trebui să ducem aceste activități spre realizare: concerte care să valorifice muzica diferitelor culturi, spectacole de teatru, organizarea unor întâlniri cu persoane de altă cultură, seară de filme care să apropie elevii de conceptele de diversitate și empatie etc.

2. Demersul didactic – partea aplicativă

BLA BLA BLA – pe drumul diversității

2.1. Scopurile proiectului:

- Îmbunătățirea abilităților lingvistice;
- Promovarea respectului și interesului pentru diversitatea lingvistică;
- Încurajarea utilizării mai multor limbi;
- Îmbunătățirea înțelegerii culturilor și a relațiilor interculturale prin intermediul limbilor
- Îmbunătățirea cunoașterii culturilor diferite și înțelegerea diferențelor dintre acestea;
- Promovarea diversității culturale și a acceptării acesteia;

Elevii au fost împărțiți, prin tragere la sorți, în echipe: fiecarei echipe i-a fost alocată o țară reprezentativă: Italia, Franța, Turcia, Polonia și Germania; alegerea țărilor a avut la bază intenția de a integra în activitate cât mai multe culturi și cât diverse. Toată lecția s-a desfășurat pe parcursul a două ore, sub forma unei întregi călătorii cu 4 mari opriri, astfel că: prima oprire a fost în universul cuvintelor: elevii au tradus din română în limba oficială a țării pe care o aveau o listă de cuvinte pe care le-au prezentat în fața clasei pe rând; a doua oprire a fost în universul artelor: elevii a trebuit să caute și să aducă imagini despre principalele aspecte ale culturii țării pe care o reprezintă în urma tragerii la sorți pentru a crea panoul emoției italiene, franceze, turcești, poloneze și germane; a treia oprire a fost în universul toleranței: elevii au fost încurajați să povestească despre experiențe lor cu prieteni de altă cultură; tot în cadrul acestui popas am discutat câteva situații legate de discriminarea persoanelor de altă cultură, religie etc. încercând ca elevii să se pună în situația lor și să răspundă la câteva întrebări despre toleranță și acceptare; a patra oprire (destinația) a fost în universul creației: elevii au putut să creeze țara ideală folosindu-se de toate cele învățate: cultura diferitelor țări, oamenii, obiceiurile acestora etc.

2.2. Demersul didactic propriu-zis

Prima oprire: UNIVERSUL CUVINTELOR

După ce s-au format echipele și elevii au știu ce țară reprezintă, aceștia au primit o listă cu *10 cuvinte de bază în limba română*. Aceste cuvinte au fost traduse, acasă, de către fiecare echipă în limba oficială a țării care le-a fost repartizată: *italiană, franceză, turcă, polonă, germană*. În ziua lecției, am proiectat pe rând câte un cuvânt, iar fiecare elev din fiecare echipă a ieșit în fața clasei și, pe baza traducerii, a spus cuvântul respectiv, încercând să îl pronunțe cât mai aproape de accentul specific al limbii țării pe care o reprezenta. Fiecare elev din fiecare echipă a avut câte două intervenții.

(template activitatea: Universul
cuvintelor)

A doua oprire: UNIVERSUL CREAȚIEI

Odată cu primirea listelor de cuvinte folosite pentru prima activitate, elevii au primit și o sarcină de „minicercetare” care a constatat în informarea despre aspectele reprezentative culturii țărilor alocate și selectarea celor mai importante, aducând imagini cu clădiri sau monumente arhitecturale celebre din țara respectivă, nume de cărți celebre (poza copertei), de autori (poze cu aceștia) și alte atracții turistice (ex.: tradiții, jocuri specifice, mâncăruri); În plus, fiecare echipă a selectat un cântec reprezentativ pentru fiecare țară.

În ziua lecției, fiecare echipă a primit o planșă – panou cu următoarele titluri: panoul emoției italiene, franceze, turcești, poloneze și germane, unde a putut să lipească toate imaginile legate de aspectele particularizante ale culturii reprezentate de echipa lor. După realizarea panoului, acesta a fost prezentat de fiecare echipă în fața colegilor pentru a le împărtăși și acestora cultura pe care au descoperit-o, făcând aprecieri față de aceasta.

Melodia aleasă de fiecare echipă a fost folosită drept fundal sonor în timpul prezentării.

(panourile emoțiilor din Italia și Turcia)

A treia oprire: UNIVERSUL TOLERANȚEI

În cadrul ultimei opriri, toate grupele s-au concentrat pe toleranță și pe acceptarea celorlalți fără a fi tentați de a-i critica pentru ce sunt, ce religie sau ce naționalitate au. Elevii au primit o fișă – „Cei de lângă noi” – cu patru situații în care copii de diferite naționalități aparținând diferitor culturi erau des criticați sau greu tolerați în grupurile în care încercau să se integreze.

Aceștia au putut să-și spună punctul de vedere în legătură cu situațiile prezentate și să încerce să se pună în situația copiilor respectivi pentru a înțelege că trebuie să fie empatici cu astfel de persoane, să prevină astfel de comportamente discriminatorii și să-și contureze o conștiință socială. Elevii au fost încurajați apoi să povestească despre situații în care s-au întâlnit și au discutat cu oameni de altă naționalitate. Cum au procedat? Au avut tendința să îi judece pentru comportamentul lor sau să le pună etichete doar pentru că sunt membrii altor culturi? După această discuție, ar proceda diferit? Câțiva elevi au răspuns provocării și au povestit despre cât de frumoasă li se pare experiența de a întâlni oameni noi și de a cunoaște culturi diferite de cea a lor. Alții au apreciat că vor fi mult mai înțelegători de acum încolo, pentru că au înțeles mult mai bine, prin prisma situațiilor date, sentimentele pe care respectivii copii le-au simțit.

Exemplu din fișa de lucru: „Abel este o fetiță turcoaică cu ochii verzi și părul extrem de mătăsos. Pasiunile ei sunt dansul și patinajul. De curând, a împlinit 10 ani și a primit o eșarfă roșie pe care o prinde la mijloc și care îi înfrumusețează mișcarea în dans. Locuiește într-un cartier din Constanța. Lângă casa ei, are vecini turci, tătari, greci, dar și români. Atunci când iese afară se joacă cu cei de aceeași etnie, care par să o înțeleagă mai bine, știindu-i familia și obiceiurile. De ceva vreme suferă că la școală unii colegi și-au sărbătorit ziua de naștere și nu au invitat-o, spunându-i că este turcoaică.”

Cum credeți că s-a simțit Abel în momentul în care nu a fost invitată de colegi la ziua acestora? De ce credeți că acei copii au evitat să o invite?

„Giovanni are 11 ani și este italian. Este un bun sportiv, ce a obținut mai multe medalii la atletism. Recent s-a mutat la o școală din orașul Târgoviște, fiind cu familia în România de ceva vreme. Ar dori să povestească de succesele lui, dar de multe ori se simte stânjenit, deoarece nu știe prea bine românește. Copiii râd de el și îl imită. Pe zi ce trece simte că este tratat altfel de noii colegi și a început din ce în ce mai mult să fie singur. Pasiunea pentru sport nu mai este suficientă pentru a fi bucuros și împlinit. Părinții îl văd deseori trist și fără prieteni.

Închipuiți-vă cum ar trebui să reacționeze Giovanni față de colegii lui de clasă? Credeți că ar trebui să îi trateze cu indiferență?

(texte adaptate la nevoile mele didactice, după Mihăilescu, 2021)

A patra oprire: UNIVERSUL CREAȚIEI - DESTINAȚIA

Pornind de la o imagine și de la toate aspectele pe care elevii le-au observat pe parcursul lecției despre culturile diferite din mai multe țări care înglobau atât arta, limbajul, cât și comportamentul oamenilor, aceștia au creat țara proprie gândirii lor: o țară utopică pentru ei. Elevii au putut să se folosească de absolut orice detaliu din fiecare cultură observată pe parcursul întregii activități, deci s-a făcut apel la libertatea de a alege orice aspect, nefiindu-le îngrădită libertatea de exprimare și de rezumare la anumite lucruri. Țara lor putea avea orice formă, orice fel de oameni, orice fel de cultură, mentalitate și orice fel de atracții turistice.

Aceștia au primit și niște întrebări ajutătoare, pe baza cărora puteau să se ghideze în descrierea țării alese.

Activitate pentru acasă:

În scopul consolidării, ca temă, elevii au avut de ales unul dintre cei 4 copii întâlniți în Universul Toleranței. Știind prin ce trec aceștia, fiecare a fost îndemnat să-i scrie unuia dintre ei o scrisoare prin care să îi demonstreze copilului ales empatia și sprijinul lui. În dezvoltarea scrisorii, toți elevii au plecat de la următoarea secvență: „La fel ca tine sunt și eu...”.

3. Concluzii și observații

Proiectul „Bla Bla Bla - pe drumul diversității” este un proiect centrat pe elevi și pe dezvoltarea capacității acestora de a înțelege culturile lumii, diversitatea acestora, precum și oamenii care aparțin acestor culturi.

În linii mari, proiectul a fost un real succes, iar implicarea elevilor a fost incredibilă, poate chiar neașteptată. Niciun copil nu a ezitat să participe la proiect, fiecare a muncit pentru ziua proiectului în cadrul grupei în care se afla, ori acest lucru este, în final, cea mai mare satisfacție a unui profesor.

M-am gândit că ar trebui să găsesc o temă interesantă pentru copii și am dat numele lecției, implicit proiectului, așa că am venit cu ideea de a numi lecția „ Când, man?

- pe drumul diversității”. În mod evident, numele lecției a stârnit entuziasm și curiozitate în rândul elevilor.

În ceea ce privește activitatea 1, am ales 10 cuvinte, încercând să înglobez cuvintele care le-ar fi de folos copiilor în comunicarea de zi cu zi

sau care ar prezenta interes pentru ei, după traducerea acestora. Astfel, am intenționat să le dezvolt cât se poate conceptul de *plurilingvism*.

De asemenea, am avut intenția de a sedimenta ideea conform căreia cunoașterea a cât mai multor limbi este întotdeauna un beneficiu pentru toți pentru a putea comunica și cu alte persoane de alte naționalități.

Am schițat apoi activitatea 2, ocupându-mă de crearea unor template-uri pentru panouri și pentru grafica acestora. Acestea au folosit copiilor pentru a putea lipi elementele găsite despre cultura pe care o aveau de descoperit. Elevii au fost extrem de surprinși că cineva a putut să se ocupe de astfel de panouri și cumva a încercat să îi facă, prin această activitate, să se simtă în aerul țării respective. Acest lucru a fost susținut și de muzica pusă în timpul prezentării panourilor fiecărei echipe, pentru că m-am gândit totuși și la ideea de a îmbina artele și de a le insufla totodată elevilor importanța întrepătrunderii dintre acestea.

În cadrul activității 3, am propus ca elevii să vină și cu experiențe personale, pe lângă situațiile date. Aceștia au dat dovadă de empatie, fiind o singură excepție, a unui băiețel, de principiu extrem de refractar cu cei din jur. Cu toate acestea, în final, și-a domolit criticile la adresa copiilor din exemplele discutate, mai ales după ce s-a pus în situația acestora. Scopul activității a fost de a le dezvolta capacitatea de înțelegere a diversităților culturilor, naționalităților și a le accepta așa cum sunt, prin unicitatea lor. R., elevă a clasei a VI-a, s-a simțit înțeleasă de către colegi, mai ales că situația acesteia era similară cu un exemplu dezbătut în cadrul acestei activități.

Ultima activitate, denumită generic DESTINAȚIA, a avut ca scop principal creativitatea lor în raport cu cele aflate despre cultura țărilor și despre acceptarea diversității între oameni. Am venit cu ideea de a le da de făcut o compunere despre o țară creată de ei, o țară proprie. Activitatea a fost extrem de bine valorizată. Am fost plăcut surprins de faptul că majoritatea elevilor sunt atât de atrași de toate țările (fără excepție) și au integrat în compunerile lor extrem de multe elemente aparținând tuturor culturilor discutate. În același timp, aici am observat și faptul că activitatea despre toleranța și acceptarea celorlalți, indiferent de mediul din care provin, a fost extrem de benefică pentru toți elevii (ex.: foarte mulți copii au integrat în compunerile lor persoane de toate etniile, dând dovadă de empatie și acceptare față de diferitele culturi). Mai mult decât atât, am fost surprins să observ că în compunere, o elevă a menționat-o pe Abel (fetița turcoaică din activitate 3) ca fiind cea mai bună prietenă a ei.

În final, am conștientizat încă o dată faptul că, dincolo de duritatea afișată de unii copii, aceștia au o bunătate aparte care poate fi scoasă în

evidență prin activități de acest tip. Copiilor le-a plăcut enorm întreaga lecție, ca dovadă, prima întrebare a lor după sfârșitul acesteia a fost: „Când mai facem? Cât de tare a fost totul!”. Un alt lucru relevant de punctat este constituit de faptul că elevii se adaptează extrem de repede la astfel de activități pentru că sunt atrași de tot ceea ce este nou pentru ei. Sunt într-o continuă căutare și ar fi ideal să le pavăm drumul acesta cât de des putem.

Bibliografie

- Cosma, Teodor (coord.). *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*. Iași: Editura Polirom, 2001.
- Cucoș, Constantin. *Pedagogie*. Iași: Editura Polirom, 2000.
- Ivasiuc, Ana, Koreck Maria, Kővári Roberta. *Educația interculturală: de la teorie la practică - implementarea educației interculturale în școli multietnice din România*. București: Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, 2010.
- Mihăiescu, Oana, Putineanu Dorina, Tulac Doinița. *Ghid Practic de activități interculturale*. București: Asociația pentru Incluziune Socială „Proetnica”, 2021.
- Nedelcu, Anca. *Fundamentele educației interculturale. Diversitate, minoritate, echitate*. Iași: Editura Polirom, 2000
- Reardon, Betty Ann. *Toleranța – calea spre pace*. Chișinău: Editura Arc, 2004.
- Stoica-Constantin, Ana, Neculau Adrian. *Psihosociologia rezolvării conflictului*. Iași: Editura Polirom, 2002.

Surse online:

- https://e-justice.europa.eu/3/RO/eu_law (accesat la data de 29.04.2023)
- https://www.observatoireplurilinguisme.eu/images/Fondamentaux/charteplurilinguisme_rov2.13.pdf (accesat la data de 29.04.2023)